

Ad De Bont MIRAD, EGY FIÚ BOSZNIÁBÓL

Fordította: Simon Márta

szereplők

FAZILA BALIC

DJUKA BALIC

ELŐHANG

FAZILA. elnézést
elnézést hogy itt vagyunk
hogy az időtöket raboljuk

DJUKA elnézést
FAZILA elnézést hogy a levegőtöket szívjuk
DJUKA hogy a földeteken járunk
FAZILA hogy elveszszük előletek a kilátást
DJUKA elnézést
FAZILA igen elnézést
DJUKA, elnézést hogy úgy nézünk ki
ahogy kinézünk

FAZILA ilyen csúnyán
DJUKA nem nem csúnyán
másképpen

FAZILA csúnyán
csúnyák vagyunk

DJUKA én lehet hogy csúnya vagyok de te nem
FAZILA csúnyák vagyunk csúnya ruhában
DJUKA te nem vagy csúnya
FAZILA de az vagyok
nekik az vagyok

DJUKA nekem még mindig olyan szép vagy mint
FAZILA djuka nagyon kérlek
DJUKA bocsáss meg
FAZILA elnézést hogy megzavarjuk a nyugalmatokat
DJUKA mintha már így is nem eleget tennétek értünk
FAZILA elnézést hogy nem vagyunk hálásak
és elégedettek

DJUKA legalábbis nem eléggé
FAZILA és hogy nem keesnek vagy margotnak vagy
willemnek vagy carolinnak hívnak bennünket
hanem djukának
és fazilának

DJUKA elnézést hogy egy egyszerű házban lakunk
DJUKA egy házban ami a tiétek
FAZILA hogy nem mondtunk nemet
DJUKA hogy a vonatjaitokon és buszaitokon ülünk
FAZILA meg a padjaitokon a napon
DJUKA és elnézést hogy nem szolgálhatunk semmivel
FAZILA nincs nálunk sem szőlőlevélbe göngyölt vagy
egyéb más finom falat

DJUKA sem diasorozat
FAZILA sem saját készítésű baba
DJUKA az egyetlen amink van egy történet
FAZILA s ráadásul nem is szép történet

DJUKA de a történet rólunk szól
mással nem szolgálhatunk
rólunk és mirádról
az unokaöcsénkről szól a történet

1. JELENET

FAZILA neve
a neve
your name
ihre name
votre nomme

DJUKA négy nyelvet beszélek
de nem értettem mit akart

FAZILA honnan jön
where do you come from
woher kommen sie

DJUKA szerbhorvátul oroszul angolul németül
de a fejem mintha egyszerre csak tiszta
üres lett volna

FAZILA na mit bámulsz nem láttál még embert your
passport please
ihre pass

DJUKA csak a száját láttam
a mozgó ajkakat
zigic patkányfogakkal teli száját
ő volt az összes közül a legszörnyűbb
ahogy egy éjszaka
egy szörnyű éjszakán
az egyik társamnál...

FAZILA jézus krisztus
már megint egy analfabéta
ország
country
törökország jugoszlávia
nem nem bosznia-hercegovina
nocsak nocsak megjött a hangja
szóval menekült
refugee
fluchting
arra az oldalra
that way

DJUKA de én nem vagyok menekült
hiszen én nem menekültem
a szél sodort magával
mint fáról a levelet
hatalmas szél kerekedett
a mi országunkban
lángoló szél megerőszkoló szél
s egy napon
egy napon már nem emlékszem arra a napra
arra a napra nem merek többé emlékezni
elsodort a szél
ugyan ki menekülne magától
ki az aki búcsú nélkül
otthagyná
saját házat otthonát
faluját szülővárosát
a hazáját s
családját
hogy valahova megérkezzen ahol nem várja
senki sem
a menekülteknek soha nem örülnek
sehol

ezt mindenki tudja
erre már sok példa adódott a történelemben
ugyan mért is menekülnél miért a lassú
halál egy idegen országban mikor a saját
háza küszöbén is elpusztulhatsz
menekültek nincsenek
csak szélfúttá emberek vannak
emberek akiket a szél elsodort
a világ minden tájára

2. JELENET

FAZILA

nunspeet 1992 augusztus 31
kedves fazila néném
él-e még
ha már meghalt tegyék ezt a levelet a sírjára
egy hete hogy megérkeztem hollandiába
nem tudom hogy örüljek-e neki vagy
inkább szomorkodjam emiatt
boszniában mindig féltem itt mindig
egyedül vagyok
az emberek itt kedvesek de mintha egy vastag
üvegfal mögött lennének
félek a jövőtől mert
nem látom a jövőmet
éjszaka a legrosszabb
álomban újra átélem
mindazt ami velünk történt
legtöbbször a papárol álmodom
és a kis djelanáról
djuka bátyám megkapta a takarót
és hallott-e valamit a balic
nagyapámról és nagyanyámról
még focában laknak
vagy őket is elűzték
a hollandok fura emberek
ha elmondod valakinek
hogy boszniából jössz
sajnálkozva néznek rád
de két perc múlva már ismét
nevetve fagyaltoznak
most itt vagyok valentijnben a szobámban
itt olyan gyerekek laknak
akik egyedül menekültek
a másik ágyon egy tizenhárom éves
szomáliai fiú alszik
de nem tudok vele beszélni
abdulnak hívják
néha órák hosszat ül az ágyon
maga elé mered
s ha olyankor ránézel
vadul üvöltöni kezd
vagy sírva fakad
úgyhogy inkább nem nézek oda
egyszer a mamával álmodtam
azt álmodtam
hogy jön vissza a piacról
ahogy szokott
és elkezd főzni
mintha mi sem történt volna
gondolja hogy ez egyszer még megtörténhet
rostand
egy kurd fiú aki szintén itt lakik
azt mondja igen
egy háborúban minden megesik
mondja
még csoda is történhet

3. JELENET

DJUKA

mi csak egy hétre rá hallottunk róla
a bátyám

mirad apja
azt mondta
először egyszerűen nem tudta felfogni
napokon át csak ült otthon az asztalnál
és várt
várt
nem érzett és nem gondolt
semmit
csak ült és várta
hogy visszajöjjön a felesége
de az csak nem jött
s három nap múlva megpróbált
engem telefonon felhívni
de akkorra már megszűnt a
telefonösszeköttetés szarajevóval
ez 1992 április 8-án történt
a háború kitörésének első napján
egész idő alatt attól féltem
hogy egyszer bekövetkezik
mert a bátyám focában lakik
bosznia déli részén
nem messze a szerb és a montenegrói határtól
gondoltam ha valahol kitör a háború az csak ott
lehet
egy nappal korábban
április 7-én
lett mirad tizenhárom éves
és **az** egész ország
lobogóba öltözött
de nem **ám** mirad tiszteletére
hanem mert amerika és valamennyi
európai ország véletlenül épp azon a napon
ismert el bennünket
ez nagyon sokat jelentett számunkra
mert csak attól fogva volt
valóban saját független országunk
mirad
születésnapjára
békét kívánt
gondolj bele
egy tizenhárom éves fiú
aki születésnapjára békét kíván
különös fiú volt
különös fiú
még nem halt meg
DJUKA persze hogy nem nem
is úgy gondoltam
mirad különös fiú
mert mindenféléről elgondolkodik
pedig még nagyon fiatal
kell is hogy gondolkodjon
ha egyszer valaki
boszniában él és moszlim
ugyan ki gondolkodik
ki az aki egyáltalán gondolkodik
a mi országunkban
ugyan ki tud ott gondolkodni
a kommunizmusban engedelmességet tanultunk
nem azt hogyan kell saját fejünkkel
gondolkodni
nem azt hogyan kell döntést hozni
ha ezt megtanultuk volna
most nem lenne ilyen pokol **az** életünk
mikor mirad nálunk lakott szarajevóban
sokszor beszélgettünk erről
szerbia és horvátország között
már dúlt a háború
nálunk még nyugalom volt
akkor azt mondta mirad
korábban jól kijöttek egymással
a szerbek és a horvátok
most miért háborúznak egymással
hát mit is mondjon erre **az** ember
bár tudnám miért
bár csak valaki meg tudná mondani miért

FAZILA
DJUKA

FAZILA

DJUKA

FAZILA

DJUKA

FAZILA

DJUKA

FAZILA

DJUKA
is úgy gondoltam

FAZILA

DJUKA

FAZILA

DJUKA

	mi tizennyolc éven át laktunk szarajevóban és egész idő alatt nem volt érdekes hogya ki moszlim szerb vagy horvát az élet folyt a szomszédaink például horvátok voltak kedves emberek s a legjobb barátaink szerbek a munkatársaidról nem is tudtad nem is volt érdekes és egyszerre csak beüt a mennykő hirtelen elkezdik ölni egymást az emberek vagyis hogy nem egészen hirtelen már évekkel korábban érezni lehetett hogy valami készül mert valami méreg van bennünk lassan ölé méreg mindnyájunkban bennünk van megfertőzött bennünket a gyűlölet vírusa a háború nem tavaly tört ki már tíz évvel ezelőtt elkezdődött az újságokban a rádióban s a televízióban hány éven keresztül hirdették a szerb médiák hogya mi moszlimok nem is vagyunk emberek és különben ti sem horvátok ne mondd nekem hogy ti nem emberek hanem állatok akik az újszülött csecsemőket megfojtják a szerb asszonyokat megerőszakolják aztán összevarrják a férjeiket kutyákkal darabokra tépetik magad is láthattad a szerb televízióban negyvenegy halott gyermek gondosan filmre véve s egy síró hang alámondja mindez horvát milicisták műve holott a valóságban szerbek voltak		hol is tartottunk mirad születésnapjánál na mondd el meséld el te mit meséljek hogya hogy ünnepelte a születésnapját mirad a tizenharmadik születésnapját tavaly mondd el te ugyan mondd el te ne kéresd már magad jól van ahogya mondtam mirad békét kívánt a tizenharmadik születésnapjára békét mindenkinek boszniában nemcsak a moszlimoknak de ugyanúgy az ott lakó horvátoknak és a szerbeknek is ezért születésnapjára meghívta négy horvát négy szerb és három moszlim barátját s így tizenketten tüntetően végigvonultak az utcákon táncolva és énekelve karjukat egymás vállára téve ugyan ezen az estén focában tizennyegy fiút négy horvát négy szerb és három moszlim fiút úgy agyonvert az apjuk hogya kiserkedt a vér a hátukon s a rá következő reggelen kilenc óra tájban megjelentek a városban az első szerb bandák állig felfegyverkezve fejükön fekete kendő a felszabadítók később így nevezték magukat egyenesen a piactérre hajtottak aznap éppen piac volt és elkezdtek vaktában lövöldözni mindenki menekült páni félelmében aki elbotlott azt eltiporta a tömeg keresztülhajtottak rajta a szerbek vagy elhurcolták néhány moszlim házba gyújtóbombát hajítottak aztán újra eltűntek a felszabadítók a sógorom elmondta hogya az első nap tizennyöt halott volt ötvennégy sebesült négyen eltűntek mind a négy fiatalasszony az egyik közülük mirad édesanyja volt
FAZILA DJUKA		FAZILA DJUKA	
	ne mondd nekem hogy ti én hozzád tartozom persze hogy hozzám tartozol de horvát is vagy az egész családod horvátországban lakik hozzájuk is tartozol azokhoz akik az én országomat elfoglalták a mi országunkat bosznia-hercegovinát ahol lassan már ugyanolyan rossz a helyzet ahol már minden horvátot hullafosztogatónak és minden szerbet kínvallatónak tekintenek ahol lassan már csak a muszlimokat veszik emberszámba a maradék aljanépség megérett a temetőre talán jobb is ha boszniát eltörlük a föld színéről ne beszélj így ne beszélj így velem és róluk sem ugyan ki törődik ott azzal ha minden remény kiveszik belőled azt hiszed érdeklis ez őket és te te még reménykedsz hogya reménykednék megőrültél persze hogy reménykedem még él bennem egy szikrányi remény s nem hagyom hogy megfossz tőle különben akár máris a vonat elé vethetném magam aztán miben reménykedsz talán csak abban hogya itt nem történik meg		FAZILA DJUKA
FAZILA DJUKA FAZILA		FAZILA DJUKA	
DJUKA FAZILA	ami nálunk megesett ne haragudj igazad van	DJUKA	
			4. JELENET
			szarajevó 1992 január 14 én mirad balic focából a mai napon naplót kezdek

mert új életet kezdek
 néhány napja itt lakom
 szarajevóban
 djuka bátyámnál és fazila nénémnél
 ortodox módon ünnepeltük az újévet
 djuka bátya szerb barátával
 tegnap estig még
 iskolásfiúnak éreztem magam
 és az is voltam
 de amióta nenad pejic beszédét
 hallottam a szarajevói tévében
 mintha kicseréltek volna
 mintha életemben először
 igazán felébredtem volna
 soha nem értettem a politikához
 a barátaim sem
 de hirtelen megértettem
 hogy rólunk van szó minden
 egyszerű emberről
 nenad pejic azt mondta hogy bosznia
 politikai pártjai polgárháborúba
 sodornak minket
 egymásra uszítják
 az embereket
 azt kérdezte a televíziónézőktől
 egytörténeke-e ezzel
 azt is mondta hogy békére és együttműködésre
 van szükségünk
 békére és együttműködésre és
 ha ezzel egytörtünk kapcsoljuk
 ki az összes villanyt
 a házban
 mi azonnal lekapcsoltunk mindent
 a szobában
 a konyhában
 a folyosón
 mindenhol
 csak a televízió maradt bekapcsolva
 akkor kimentünk az erkélyre
 mert kíváncsiak voltunk vajon
 sokan lekapcsolják-e a
 villanyt
 és ahogy ott álltunk
 s lenéztünk szarajevóra
 tanúi lehettünk hogy aludtak ki
 a fények öt perc alatt az egész városban
 olyan volt szarajevó mint egy karácsonyfa
 amelyen sorban kialusznak a fények
 csak az utcai lámpák égtek
 az emberek kinn álltak az erkélyeken
 s nézték hogyan sötétül el minden
 tehát senki nem akar háborút
 egész éjszaka az járt az
 eszemben
 hogy az anyám nem moszlim
 hanem szerb
 ezen még sosem gondolkodtam el
 nem is lényeges
 fazila néni pedig horvát
 szóval papa és djuka bácsi vegyes
 házasságban él
 s a mi családunk vegyes
 ez veszélyt jelenthet számunkra
 ha mégis kitör a háború
 talán jobb lett volna
 ha mégsem ébredek fel igazán

5. JELENET

FAZILA

falhoz
 megfordulni
 hátra a kezeket
 a fejedet a falnak verd
 a fejedet a falba

még egyszer
 erősebben
 azt mondtam erősebben
 vagy segítek
 elég
 letérdelni
 nyald tisztára a cipőmet
 tisztábbra
 még tisztábbra
 felkelni
 állj egyenesen
 nyújtsd ki a karod
 előre egyenesen
 feszítsd szét az ujjaidat
 most választhatsz
 vagy összetöröm az ujjaidat egytől egyig
 vagy leharpom az egyiket csak egyet
 azt amelyikkel a tollat fogod
 saját fogammal harpom le
 mit szólsz hozzá
 na
 mi lesz
 mondj már valamit
 vagy először én kérdezzek
 te pedig szépen válaszolsz
 mert nem vagy te olyan jelentéktelen
 figura mint amilyennek tettetted magad
 az unokaöcsédet egyszer kezelés alá vettük a
 miradot
 na nem nagyon
 hiszen tulajdonképpen még gyerek
 azt hiszem talán csak néhány bordája
 törött el
 és mi derül ki
 hogy te vagy djuka balic úr
 független újságíró szarajevóból
 ez aztán a meglepetés
 már régen a listánkon szerepelsz a
 gore moszlim-szövegeiddel eleget
 pofáztál
 na gyerünk
 mesélj nekünk valamit a háborús
 szarajevóról
 volt-e még vizetek
 volt-e még áram
 és üzemanyag
 volt-e még ennilátók
 és el ne felejtjük
 mennyi municiótok van még
 és hol vannak a raktárak na
 mesélj
 semmi mondanivalóm nincs
 de hát újságíró vagy
 az a szakmád hogy kíváncsi legyél
 más dolgokról írok
 hát persze más dolgokról írsz
 de néha csak meglátsz
 vagy meghallasz valamit úgy
 értem valami érdekeset ugye
 érted mire gondolok
 nincs semmi mondanivalóm
 valóban
 valóban
 szóval nincs semmi mondanivalód
 nincs
 sajnálom
 kár nagy kár
 akkor hát folytassuk
 ahol abbahagytuk
 karokat előre
 szét az ujjakat
 szét az ujjakat
 na mi lesz
 törés vagy harapás

DJUKA
FAZILA

DJUKA
FAZILA

DJUKA
FAZILA
DJUKA
FAZILA
DJUKA

FAZILA

DJUKA ezt nem teheti meg
 FAZILA ki mondta
 DJUKA van erről egy megállapodás a ti elnökökötök és a miénk között amely tiltja az emberi jogok megsértését
 FAZILA mióta
 DJUKA május 22-e óta
 FAZILA ide figyelj kisapám
 háború van
 és a ti ügynevezett emberi jogaitokkal ti intellektuálisok
 a seggemet törlöm ki
 DJUKA a háború után ezért megbüntethetik
 FAZILA és ugyan ki fog tanuskodni
 DJUKA a túlélők
 FAZILA lesznek túlélők
 DJUKA mindig vannak túlélők
 FAZILA azt te csak hiszed
 DJUKA ha sokakat meg is ölnek
 minden hóhér elfárad egyszer
 FAZILA nem mindegyik van itt
 egy nekünk amelyik
 sose fárad el a saját kedvtelésére öl zigic tudod melyik
 az a kövér amelyik két héttel ezelőtt szent péter tiszteletére
 egy nagy halom gumiabroncsot meggyújtott és egy eleven embert hajított rá erről csak hallottál
 tudod mit
 egyenesen hozzá irányítalak csak nem fogom bemocskolni veled a kezem vagy van még valami mondanivalód
 DJUKA nincs semmi mondanivalóm
 FAZILA valóban térj észre
 DJUKA valóban
 FAZILA kár
 nagy kár
 zigic is roppantul fogja sajnálni a dolgot
 DJUKA zigic zigic

6. JELENET

FAZILA nunspeet 1992 szeptember 28
 kedves kedves fazila néni nagyon örültem a levelének majdnem annyira mint amikor szabadon engedtek a táborból hát mégiscsak életben van valaki a családból az elmé. Itt hetekben mindennap kérdeztem nem kaptam-e levelet
 de sosem jött semmi úgyhogy arra gondoltam biztos mindenki meghalt
 de jó hogy életben van még fazila néni és talán még djuka bátyám is megvan mert a pokróc biztosan számít nekem itt egyre jobban tetszik úgy értem valentijnben
 mindennap hat órában hollandot tanulunk úgyhogy már tudok valamit mondani és abduallah is tudunk már egymással beszélgetni
 na nem sokat amúgy kézzel-lábbal itt mindennap megnézzünk minden híradót
 a nova a brandpunt és a nieuwsljij című műsorokat fel is veszik nekünk mert a hollandok sokat foglalkoznak polgárháborúkkal

nemcsak boszniában de szomáliában és kambodzsában is aztán mindenki abban reménykedik hogy a tévében egyszer csak megpillantja valamelyik rokonát kétszer is azt gondoltam magát látom szarajevóban
 de túl nagy volt a füst és az egész csak egy pillanat volt tegnap végre megkértem a menedékjogot a valentijnből segített valaki de én kérvényezhettem saját magam mert már elmúltam tizenkettő mindenféle kérdéseket tettem fel mert nem minden menekült maradhat hollandiában
 azt kérdezték például hogy él-e még az apám s az anyám
 mondtam nekik apám már nem él de talán anyám még igen és akkor azt kérdezték tőlem elmondanám-e mi történt apámmal
 de nem tudtam nekik elmondani elszorult a torkom s akkor azt mondtam leírom majd és meg is engedték a kis djelanát nem kérdezték de jobb is mert elsírtam volna magam

7. JELENET

DJUKA s ha belegondolok
 hogy még csak nem is vagyunk moszlimok a moszlimok olyan emberek akik allahban hisznek
 én nem hiszek allahban
 én egyáltalán nem hiszek a bátyám sem volt hívő
 apám sem anyám sem senki a rokonságból és a legtöbb barátom sem
 ki az aki hitt tulajdonképpen merem állítani hogy a boszniai moszlimok többségében ateisták olyanok akik nem hisznek istenben nem is véletlen hiszen a kommunizmusban minden vallást betegségnek tekintettek amitől jobb ha minél előbb megszabadul az ember
 de akkor meg miért hívnak bennünket moszlimnak
 titónak a régi jugoszlávia nagy vezetőjének az ötlete volt ő találta ki hogy mindenkit aki országunkban nem szerb vagy horvát hívjuk ezentúl moszlimnak így majd egyensúlyban tartja egymást ez a három népcsoport szerbek horvátok és moszlimok így könnyebben elirányíthatja őket látod hová vezetett a dolog
 üldöztek és irtottak bennünket valami miatt amik nem is vagyunk isten útjai kifürkészhetetlenek s az emberiségnek nincs lelkiismerete mert ugyan ki tesz ez ellen valamit a második világháború után 1948-ban

megalapították az ensz-t
az egyesült nemzetek szövetségét
mert a zsidók ellen
elkövetett tömeggyilkosság
még egyszer meg nem történhet
közben az ensz virágzó üzlet
tisztelőre méltó intézmény lett
csak éppen az a baj hogy a feladatát
nem tölti be
nem akadályozza meg a tömegmészárlást

DJUKA

8. JELENET

FAZILA

három hónapig
tartottak a harcok
mire focát bevették
az első hetekben
mirad apja
egyre csak a feleségét kereste
az eltűnt asszonyokról
mindenféle hírek kerengtek
hogy szerbiában vannak
átnevelő táborban
hogy főzniük kell a katonáknak
meg azt is beszélték
hogy túszként használják őket
vagy mint eleven pajzsot
a megerőszkoló táborokról akkor
még senki sem hallott

DJUKA

a bátyám mindennek utánajárt
semmitől nem riadt vissza amikor
meghallotta hogy talán pénzért
megválthatja a feleségét egyenesen
egy szerb álláshoz ment
föl a hegyekbe
és megkérdezte tőlük mennyit akarnak
de azok csak jól kinevették
s a bátyám kékre-zöldre verve
tért vissza

FAZILA

akkor jött az a szörnyű
május huszadika
dél fele járt
mirad a konyhában volt
mert amióta az anyja eltűnt
neki kellett az ennalóról gondoskodni
djelana kinn játszott az utcán néhány
szomszéd gyerekekkel mirad még
mondta neki ne menjen messze a
háztól de a gyerekek
elszaladtak egy kismacska után
s amikor elkezdődött a lövöldözés
biztos hogy djelana néhány száz méterre
volt a háztól
abban a pillanatban
mikor az első lövés eldördült
mirad kirohant
djelana gyere be
kiáltotta
be a pincébe
de djelana nem volt ott
kinézett az utcára
s meglátta a távolban
djelana gyere gyorsan
kiáltotta
s lélekszakadva rohant feléje

DJUKA

FAZILA közben a többi gyereket is akikkel
djelana játszott

biztonságos helyre vitte az édesanyja
a nénje a bátyja vagy a nővére
mirad rohant amilyen gyorsan csak tudott
már csaknem odaért hozzá még harminc
méter hiányzott amikor hirtelen valami
fényeset

FAZILA

DJUKA

FAZILA

DJUKA

FAZILA

DJUKA

FAZILA

DJUKA

FAZILA

DJUKA

FAZILA

DJUKA

látott djelana felé villanni ami
egy méterrel mellette csapódott
a földre
és felrobbant
djelana csodálkozó tágra nyílt szemekkel
nézett miradra
száját szóra nyitotta
mintha mondani akart volna valamit
és mindkét kezével a hasához kapott
mirad megállt
s nézte a testvérét
djelana keze alatt
lassan piros folt lett a ruhán
djelana
szólt meg mirad
megsebesültél
fáj
megnézem ha akarod
de djelana nem szólt semmit
csak nézte miradot
s lassan összecsuklott
mirad odarohant
hogy elkapja
de mire odaért
djelana már összeesett
djelana djelana élsz még kérdezte
mirad
de djelana nem tudott válaszolni
hamarosan megdagadt a nyelve
s úgy látszott mintha visszatartaná
a lélegzetét
egyet sóhajtott
s halott szemei üveges hideg tekintettel
meredtek miradra
csak akkor látta mirad
hogy djelana hasa
tele van gránátzilánkokkal
s miközben a gránátok csapkodtak
körülötte
mirad arcát
testvére arcához szorította
s üvöltött ahogy a torkán kifért
djelana
djelana

9. JELENET

hogy is fog tudni új életet kezdeni
mirad
jótól kérded
de valahogyan csak lesz
mindnyájunknak újra kell kezdeni
az apját meggyilkolták
az anyját elhurcolták
a testvére a karjaiban vérzett el mit
érezhet mást mint gyűlöletet gyűlöletet
gyűlöletet és még egyszer is gyűlöletet
újra kell kezdeni mindnyájunknak
mint ahogy mindenki új életet kezd
minden háború után
de hát hogyan is kezdetne mirad új életet
mikor egyedül a bosszú vezérli
hát persze
mindenki bosszút akar állni
te talán nem
én is a legszívesebben
saját két kezemmel fojtanam meg zigicet
de mire jó ez
hogy is fog tudni mirad új életet kezdeni
fogalmam sincs
de muszáj lesz neki

	és nekünk is nekünk is újra kell kezdeni az elmúlt tíz év alatt megtanultuk hogyan kell gyűlölni az elkövetkező tíz évben meg kell újra tanulnunk egymással együtt élni nincs más választásunk szegény mirad nem kell őt sajnálni meglátod sikerül neki fiatal az egész élet előtte van én jobban aggódom magunk miatt hogyan vajon nekünk sikerül-e sikerül-e újakezdeni talán örökre bennünk marad a gyűlölet sosem szabadulunk meg tőle bárhon is vagyunk most		mirad anyjának a testvére tiszt volt a szerb hadseregben úgyhogy inkább elindult Sarajevónak foca sarajevótól 90 kilométerre van mirad négy nap alatt tette meg az utat jobban mondvá négy éjszaka alatt mert nappal aludt s éjszaka gyalogolt az út mentén száz meg száz kiégett ház állt és mindenütt halottak heverték megcsönkített oszlásnak indult felpuffadt tetemek egyik este mikor mirad éppen útnak indult volna látta ahogy két katona a bajonettjét néhány felpuffadt tetembe szúrja mirad csaknem elhányta magát de később mikor sarajevó utcáin látta azt a sok holttestet megértette hogyan miért viselkedtek így a katonák mert a hullák később felfújódnak felrobbanhatnak s mindenféle fertőzést terjeszthetnek FAZILA hogy hogy jutott át mirad egyedül igazolvány nélkül a szerb ellenőrző állásokon még ma is rejtély számomra de egy estén röviddel az esti harangszó előtt ott állt előttünk úgy nézett ki mint egy kísértet csontig lesóványodva halálsápadtan piszkosan egész testében remegve halálra rémültünk január óta nem láttuk és akkor még mirad makkegészséges fiúcska volt mirad is nagyon megijedt tőlünk mi sem néztünk ki különbül két hónapi búvápince után mirad akkor elmondott nekünk mindent nagyon megrázott bennünket amit hallottunk
FAZILA DJUKA	nem tudom nem is tudom ha nem sikerül hát véget vetünk az egésznek minek vetünk véget az életünknek azt nem soha miért nem a világ nem lesz több két boldogtalan emberrel akikben csak a gyűlölet él én nem hagyom cserben miradot mi vagyunk neki az egyetlenek nekünk kell erősnek lenni bármilyen áron is	FAZILA DJUKA	FAZILA
FAZILA DJUKA	te egy szent vagy az én szentem szeretlek djuka kérlek bocsáss meg bocsáss meg	DJUKA	FAZILA
10. JELENET			
FAZILA	foca elestével három hónappal a háború kitörése és apja halála után menekült hozzánk mirad sarajevóba	DJUKA	DJUKA
DJUKA	ez 1992 július elején történt sarajevó már akkor is ostrom alatt állt mindennap tűz alá vettek bennünket és mindenhol orvlövészek rejtőztek de mirad nem tudta hova mehetne máshova	DJUKA	DJUKA
FAZILA	balic nagymamához és nagyapához nem mehetett őket fogva tartották a focai egykori városházán	FAZILA	FAZILA
DJUKA	kovac nagymamához és nagyapához meg nem mert menni mert ők meg bisticában szerbiában laktak	DJUKA	DJUKA
FAZILA	vineta néni és stipo bátyja már májusban svédországba menekült	DJUKA	DJUKA
DJUKA	marija nénénket és bozo bátyánkat hétezer többi moszlimmal elűzték a városból	DJUKA	DJUKA
FAZILA	liljana nénjéhez és milos bátyjához meg aztán végképp nem mehetett mert milos bátyja	FAZILA	FAZILA

DJUKA ha korábban elmenekültünk volna
 mirad zárt ajtót talált volna maga előtt
 FAZILA vagy hárman együtt
 meg kellett volna próbálnunk
 hárman együtt menekülni
 DJUKA akkor hármunkat fogtak volna el
 így legalább te kimaradtál a táncból
 FAZILA akárhogy is
 mi úgy gondoltuk hogy miradnak
 el kell menni a városból
 de hová
 DJUKA s akkor nekem hirtelen eszembe jutottak
 szerb barátaink krupacban szarajevótól
 nem messze a hegyekben
 igen jó emberek
 egy fiuk van
 úgy mirad korabeli
 azok biztosan magukhoz vennék miradot
 FAZILA úgy terveztük
 djuka majd elviszi miradot mert
 egyedül felelőtlenség lett volna
 a fiút elengedni tele a város
 orvlövészekkel
 s mirad nem ismeri itt ki magát
 DJUKA én tudtam egy helyet
 ahol ki lehet jutni a városból
 legalábbis azt gondoltam
 FAZILA július 25-e este volt
 úgy emlékszem mintha ma történt volna
 aznap nagyon nagy hőség volt
 de különben viszonylagos nyugalom volt
 úgy értem nem lövöldöztek délután egy
 barátnőmnél voltam
 evicánál
 evica szerb
 nagyon kedves asszony
 éppen török kávét ittuk
 amikor elmondtam neki mire készülünk
 erre evica azt mondta
 várj csak
 s azzal felfordította az egyik kávéscsészét
 s ráborította a csészealjra
 úgy hogy a kávézacc a kávéscsésze
 oldalán lassan lecsurgott evica
 sokáig nézte a kávézaccból
 kirajzolódott figurákat erre én azt
 mondtam
 ugyan hagyd el
 evica
 mi értelme van ennek
 háború van válaszolta
 és a nagyanyám mindig azt szokta mondani
 ha ez segít rajtad
 hát miért ne
 azután evica ismét a kávéscsészére
 meredt
 és miután még egyszer felfordította
 azt mondta
 ne menjenek
 ma este ne
 talán holnap
 vagy holnapután
 de ne ma este
 DJUKA bárcsak hallgattunk volna rá
 FAZILA én is ezt mondtam akkor
 de te mindenáron el akartál indulni
 DJUKA a falba tudnám verni a fejem
 FAZILA mért is vagy mindig olyan makacs
 DJUKA az ám mért is vagyok olyan makacs
 azt én is szeretném tudni
 FAZILA szóval elindultak
 úgy este tizenegy óra tájban
 DJUKA egy jó darabig minden rendben volt
 elterveztem merre kell mennünk

és minden úgy volt ahogy kigondoltam
 majdnem elértük az utolsó ellenőrző állást
 aminek a víztorony mögött
 kellett volna lennie
 nekünk ezt mondták
 csak hogy előretolták az állást
 egy jó darabbal
 úgy hogy amikor befordultunk a sarkon
 szemben találtuk magunkat
 néhány szerb katonával
 állig fel voltak fegyverkezve
 menekülésre gondolni sem lehetett
 ha elfutottunk volna
 lepuffantottak volna bennünket
 akkor azt mondtam miradnak
 nyugalom
 maradj nyugodtan
 akkor talán szerencsénk lesz
 s odasétáltunk az ellenőrző álláshoz mintha
 csak az állatkertbe mentünk volna
 nem hiszem hogy sok ember akad még
 rajtunk kívül
 akik ilyen nyugodtan a kelepcebe sétáltak
 volna mint mi
 és akkor kezdődött
 az a véres kihallgatási cirkusz
 fenyegetések
 nélkülözések
 és kínzások
 az első tábor
 keraterm
 az volt mindjárt a legszörnyűbb
 úgy hogy kimondhatatlanul megkönnyebbültem
 hogy miradot két hét múlva szabadon engedték
 mert nem élte volna túl az biztos hogy mirad a
 táborból
 gyakorlatilag egyenesen hollandiába mehetett
 azt akkor persze nem tudtam
 még álmomban sem
 mertem volna ilyesmire gondolni

11. JELENET

FAZILA nunspeet 1992 szeptember 29
 mélyen tisztelt uram
 mirad balic vagyok focából
 arra kért írjam le
 mi történt az apámmal
 most én ezt leírom magának
 a kézírásomra kérem ne figyeljen
 mert néha remeg a kezem a
 háborútól van
 focában az iskolában még nem remegett a kezem
 utoljára
 1992 július 6-án
 láttam az édesapámat
 utána senki sem látta többet
 merthogy azután már nem létezett
 azon a napon kihozták bennünket a
 focai börtönből
 ahova néhány nappal korábban
 zártak be bennünket
 mikor a szerbek elfoglalták focát a
 börtönben enni nem kaptunk csak
 néha egy kis vizet
 és gyakran vertek bennünket
 az egyik őrt ismertem
 mert korábban szomszédunk volt a
 második éjjelen
 néhány férfit kihívtak
 és kegyetlenül megverték őket
 bottal, géppuskaagglyal és láncsal
 apám is közöttük volt
 és elmesélte

DJUKA

hogya a szomszédunk egy vasdoronggal
ütötte a talpát
pedig korábban barátságos
és udvarias volt hozzá
apám sehogy sem tudta megérteni a dolgot
és én sem
azon a napon körülbelül ötven férfit
és fiatal fiút vittek magukkal műszaki
gyakorlatra
úgy mondták
kihajtottak bennünket a városból
és egy lucernaföldhöz értünk
egymás mellett fel kellett sorakoznunk
s meg kellett fognunk egymás kezét
akkor az¹ mondták a szerbek hogy
lassan induljunk el a lucernaföld
belseje felé
egyszerre csak egy fogoly
poljac bácsi
ante barátom apja
elkiáltotta magát
álljatok meg
álljatok meg
itt aknák vannak
de még ki sem mondta
máris agyonlőtték
senki nem emelhette föl
még ante sem
akkor elindultunk az aknamező felé
még életemben nem féltém annyira
mint akkor
hisz minden lépés az utolsó lehetett
de legjobban apámért aggódtam
attól féltém rálep egy aknára apám
nem mellettem jött
ezt nem engedték meg
hanem jó messzire tőlem
egészen a sor végén
a sor egy kicsit bekunkorodott
úgyhogy valamennyire láthattam
ennek örültem
és akkor történt a dolog
én éppen a földre pillantottam
mert valami buckaszerűséget láttam
és attól "éltem akna
abban a pillanatban
hangos csattanást hallottam
valaki aknára lépett
én apám felé néztem
de csak sár- és vérfelhőt láttam
papa kiáltottam
és rohantam
ész nélkül
keresztül a mezőn
oda ahol apám ment
akkor egymás után még néhány
csattanás hallatszott
félelmében mindenki el akart futni
de a szerbek még mindig mögöttünk álltak
és géppuskatűzet nyitottak ránk mindenfelé
halottak és sebesültek hevertek néhányak
szörnyen ordítottak mert az akna
leszakította
karjukat. vagy lábukat
és akkor a szerbek hangosan járátták a
tank motorját
hogya senki meg ne hallja
az ordítózást s a lövöldözést s
csak lőttek bennünket
egészen addig
míg senki nem mozdult a lucernaföldön
akkor elmentek
én egész idő alatt
lélegzetemet visszafojtva feküdtem a földön
mintha mindjárt az első sortűznél

eltaláltak volna
meg azért is mert megtaláltam
apám egyik kezét
azt amelyiknek a hüvelykujján nem volt köröm
ebből tudtam hogy apám halott én is halottnak
éreztem magam
az egész lövöldözésből és üvöltözésből
semmi nem érdekelt már hogy meddig
feküdtem ott a lucernaföldön
apám kezével
a kezemben
nem tudom
csak mikor besötétedett
akkor keltem fel
eltemettem apám kezét
és elindultam
el focából
csak útközben jutott eszembe
hogya szarajevóba mehetnék
djuka bátyámhoz és fazila nénémhez

12. JELENET

FAZILA

el többit hamar el lehet mondani a
férjem három különböző táborba
került
amit ott átélt
azt nem lehet elmondani inkább
nem akar róla beszélni nagyon
fáj neki
én egész idő alatt
szarajevóban voltam
s nem tudtam semmiről
nem tudtam hol van a férjem
nem tudtam él-e még
még azt sem tudtam mi történt
semmit
borzasztó
csak amikor mirad hollandiában volt
akkor hallottam a vöröskereszt által
hogya azon az estén elfogták mindkettőjüket
elhatároztam hogy szarajevóban maradok
és ott várok a férjemre
hogya megtaláljon
ha valaha is szabadon engedik
végre
egy szörnyű tél után
ez év április 4-én
szabadon engedték
szerb hadifoglyokért cserében
buszokkal szállították őket
egy horvátországi gyűjtőtáborba
ahol már várt rá egy hivatalos levél
hogya hollandiába mehet
meghívott menekültként
s a családdegysítés értelmében
ez rám is vonatkozott
egy vöröskeresztes konvojjal
mentem szarajevóból karlovacba
és ott találkoztam fazilával
kilenc hónapi távollét után először

DJUKA

13. JELENET

FAZILA

djuka
djuka te vagy az
igen
igen én vagyok
és te
te fazila vagy
igen

DJUKA

FAZILA

DJUKA	fazila vagyok	DJUKA	te ezt elhiszed
FAZILA	a te fazilád	FAZILA	nincs más választásunk
	hogyan nézel ki	DJUKA	igen
	jól		nincs más választásunk
	jól nézel ki		akkor hát el kéne mennünk FAZILA
	mondhatom jól		gondolod
	és én		hogyminden olyan lehet
DJUKA	te is		mint régen volt
	akarom mondani te nem	DJUKA	mi minden
	sehogyan sem nézel ki	FAZILA	hát köztünk
	te sem nézel ki sehogyan sem	DJUKA	én gondolom hogy olyan lesz de
	csaknem átlátok rajtad		másképpen
FAZILA	ó djuka		minden megváltozott
	annyira örülök hogy még életben vagy	FAZILA	igen
	és te		minden örökre megváltozott
DJUKA	hadd öleljelek meg		
	bűdös vagyok		
FAZILA	igen bűdös vagy		
	rettenetesen bűdös vagy		
	zöld szappan szagod van		
DJUKA	befestetted a hajad		
FAZILA	nem		
	magától lett ilyen		
	egy éjszaka leforgása alatt		
	jól áll		
DJUKA	nem nem éppen		
	ölelj át		
	ölelj át szorosan		
	sovány vagyok FAZILA		
	igen		
	igen sovány vagy		
	csont és bőr		
	érezem a csontjaidat		
	olyan vagy mint egy csontváz		
DJUKA	baj		
FAZILA	nem baj de igen		
	neked igen		
	mit csináltak veled		
DJUKA	sssst		
	ne beszéljünk róla		
	még soha ilyen boldog nem voltam		
FAZILA	mint mikor		
DJUKA	mint most		
	hová lettek a melleid		
FAZILA	elfogytak		
	szarajevóban		
	amikor elváltál		
	baj		
DJUKA	nem baj de igen		
	neked igen		
	és egy kicsit nekem is		
FAZILA	újakat tetessek		
DJUKA	ugyan hagyd el		
	mit csináljon egy öregember		
	új mellekkel		
FAZILA	fáradt vagy		
DJUKA	igen		
	nagyon fáradt vagyok		
	aludni szeretnék		
	és nem is akarnék felébredni		
FAZILA	soha többet		
DJUKA	és te		
FAZILA	én annyira örülök hogy élsz		
DJUKA	de magadról beszélj		
FAZILA	ó djuka		
	min mentél keresztül		
DJUKA	sssst itt		
	vagy		
	úgy mint rég		
FAZILA	akarsz hollandiába menni		
DJUKA	azt mondják ott sokat esik az eső		
	és te		
FAZILA	azt mondják vendégszerető ország		
		DJUKA	mirad balic
			ne sírj
			kérlek
			ne sírjál
			meglátod sikerül neki
			tizennégy éves
			minden megeshet

14. JELENET

DJUKA	amikor megérkeztünk hollandiába
	rögtön telefonáltunk
	mirad nevelőszüleinek
	akiknél mirad néhány hónapja lakott
	akkor hallottuk
	hogy mirad még aznap éjszaka
	nyomtalanul eltűnt a naplóját
	itthagytá nekünk
	amelynek utolsó oldalán
	ez a levél állt
FAZILA	kedves djuka bácsi és fazila néni
	ma 1993 április 7-én
	éppen a tizennegyedik születésnapomon
	hallottam a hírt hogy djuka bátyámat
	szabadon engedték
	s hogy fazila néném is hollandiába jön
	olyan boldog voltam mint még talán
	soha életemben
	de aztán arra gondoltam
	ha maguk itt lesznek
	lakhatnék maguknál
	s akkor csaknem egészen normális
	életem lenne
	mert maguk nekem csaknem olyanok
	mintha apám s anyám lennének
	de ezt mégsem akarom
	mert hátha él még az édesanyám
	ezért elhatároztam hogy
	újra útnak indulok
	visszamegyek focába
	hogy megkeressem az anyámat
	mert ha még él
	egy napon újra kell kezdenie mindent
	s akkor szüksége lesz rám
	remélem megértenek
	s nem gondolják hogy hálátlan vagyok
	mivel gyámsági felügyelet alatt állok
	senkinek nem szóltam semmit
	ma éjjel elindulok
	nem búcsúzom el senkitől
	a világon minden menekült
	búcsú nélkül megy el
	ha megtaláltam a mamát
	vagy megtudom mi történt vele
	visszajövök
	vagy telefonálok
	vagy írok
	nagyon sok szeretettel
	unokaöccsük
	mirad balic
DJUKA	ne sírj
	kérlek
	ne sírjál
	meglátod sikerül neki
	tizennégy éves
	minden megeshet

még csoda is történhet
talán mégis megtalálja az anyját
meglehet:
no
ugyan már
erősnek kell lenned
talán minden jóra fordul ki
tudja
egy napon visszatérünk
újrakezdünk mindent
miért ne
sokan vannak így
csak ne sírjál
mert akkor én is rákezek
s akkor sosem hagyjuk abba
ejnye
ne sírj már
kérelek
FAZILA mennünk kell
DJUKA tessék
FAZILA mennünk kell
DJUKA hová
FAZILA haza
DJUKA hova haza
FAZILA hát ahol lakunk
DJUKA igen persze

FAZILA haza kell mennünk
a saját házunkba
elnevezést
DJUKA elnevezést hogy már megint mennünk kell
FAZILA igen elnevezést kérünk
elnevezést hogy nem tudunk
DJUKA kicsit hosszabban időzni
FAZILA hogy nem voltunk szórakoztatóbbak
DJUKA s hogy így viselkedtünk
FAZILA elnevezést
DJUKA igen elnevezést kérünk
de most már tényleg haza kell mennünk
hova is
hogy is hívják
FAZILA heerhugowaard
DJUKA ez az
heerhugowaard
haza kell mennünk
FAZILA heerhugowaardba
gyere
DJUKA no gyere
jól van jövők
jövök már

vége

